

system should be one of the core elements of this process. To achieve this goal, we carried out a study of the factors of external and internal environment. As a result of the ranking we have received such results on the external environment:

1. The most powerful influence of 34,49 % is made by such factor, as the global and local financial crises. 2. The next according to the degree of influence is the fall in the demand for loans and banking services (22,12 %), which is a result of the reduction of development rate of the national economy. 3. The level of distrust on the part of enterprises (creditors) and population (depositors) to a Bank (11,38 %), leads to fast retrieval of large amount of money from the Bank (capital outflow from Deposit). 4. The influence of the factor «Volumes of refinancing and the size of discount rate» is 8,68 %. 5. Deficit of investment resources and the low level of investment activity in the country (8,08 %) considerably slows down the pace of development of all economy sectors.

During the analysis of the internal environment we have also conducted a ranking of the selected factors.

1. So, the most destabilizing factor is the fallacy in the strategic planning and forecasting (31, 68 %). 2. Irrational use of the Bank potential (21, 21 %) is in the inefficient use of material, labor, intellectual, financial and other resources. 3. Low level of profitability of assets (the degree of influence of 10, 46 %), is due to their inefficient placement or use. 4. Imperfect credit policy of the Bank (8, 71 %) can lead to a large number of non-performing loans, which in turn leads to a decline of confidence of investors and shareholders of the Bank, there are problems with solvency and liquidity, the deterioration of the reputation of the Bank. 5. Imperfect assessment of credit risks (8, 47 %) is manifested by an increase in the level of overdue payable accounts, which in turn leads to an increase in the level of non-performing loans.

Key words: *risk-management, external surroundings, internal surroundings, negative influence, financial stability, banks*

УДК 631.155.2: 658.8

*О.Ю. Лузан, здобувач
Луганський національний аграрний університет*

ІНСТИТУЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. *Розкрито теоретичні аспекти регулювання розвитку аграрного підприємництва з позицій інституційного підходу з визначенням інституційних детермінант здійснення цього процесу, врахуванням національних особливостей здійснення підприємницької діяльності.*

Ключові слова: *інститут, аграрний сектор, аграрне підприємництво, сільськогосподарські підприємства.*

Актуальність проблеми. *Розвиток аграрного підприємництва залежить від цілого ряду інституційних детермінант, які конституюють механізми задоволення потреб суспільства. В основу ефективності підприємництва покладено функціональність інституційної системи формування*

конкурентоспроможності аграрного виробництва, яка значною мірою залежить від інститутів та інституцій. Відомо, що в ринковому середовищі за будь-яких інституціональних умов головними інноваторами є підприємці – фізичні і (або) юридичні особи, які спрямовують свої зусилля на задоволення потреб суспільства в товарах, послугах заради отримання прибутку, діючи при цьому на свій страх та ризик.

Проблема розвитку та ефективності аграрного підприємства багатогранна, проте в кожному випадку ми звертаємо увагу на інституційні та інноваційні чинники, що актуалізує підняту проблему у зазначеному ракурсі її розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади підприємницької діяльності в загальноекономічному й галузевому вимірі сформовані плеядою відомих науковців, до яких належать, такі відомі особистості як А. Сміт, Р. Кантільйон, Ф. Найт, Ж. Б. Сей, А. Маршалл, Й. Шумпетер, Л. Мізес; міждисциплінарні аспекти характерні для прихильників інституціональності - В. фон Зомбарт, М. Вебер, Д. Джонсон, У де Сото, А. Ослунд, Р. Коуз, О. Вільямсон, М. Малік, В. Андрійчук та ін. Проте інституційні умови змінюються і проблема потребує постійного теоретико-методологічного оновлення, на що спрямовані й наші дослідження, зокрема й позиції викладені у пропонованій статті.

Виклад основного матеріалу. Традиції українського аграрного сьогодення детермінують певну інституційну динаміку розвитку аграрного підприємництва як особливого атрибуту національного ринку. Підприємництво як фундаментальний інститут ринку є базисом розбудови конкурентної моделі задоволення потреб і реагування на виклики. Особливістю вітчизняної моделі аграрної економіки є тривала трансформація й особливості і ведення бізнесу.

Інститути формуються під дією механізмів соціально-економічної еволюції, а інститут підприємництва залежить у тому числі і від соціальних конструктів, національних ментальних ознак.

Розвиток підприємництва відбувається у певних інституційних умовах, які сформовані зокрема й регуляторними механізмами. Одним із таких механізмів є інституційний - сукупність правил, норм, традицій, установ, організацій формального і неформального статусу, які визначають засади поведінки учасників підприємницьких взаємодій, спрямування їх у певне русло.

Підприємництво як інституційна система та уособлення творчого підходу до реалізації мети задоволення потреб індивіда й суспільства становить основу розвитку господарського механізму, інноваційності та конкурентності в умовах ринку. Природа підприємництва уособлює його ризиковий характер і необхідність отримання прибутку за будь-яку ціну, тому для запобігання негативному впливу на інших учасників ринкового обміну існують інституційні механізми. Проблема одночасно складна і надзвичайно важлива, наука для її розкриття зробила досить багато, проте інституційний аспект залишається недостатньо розробленим.

Традиційно виділяють функціональний і міждисциплінарний підхід до розуміння сутності-значимості підприємництва в економічній системі. Перший наголошує на специфічні функції, а другий - на всеохоплюючій еволюційності, історичності та ін. Поряд з цим наголошуємо, що підприємництво - це перш за все інноваційна система, інститут, який за визначенням основоположника цієї концепції Й. Шумпетера³ - вельми ризикований, але зорієнтований на примноження благ і прибутку від людської діяльності. Від рівня розвитку підприємництва залежить ступінь інноваційності, конкурентної економіки і добробут нації. У нашому конкретному випадку постановки піднятої проблеми слід окреслити теоретичні аспекти розвитку інноваційної системи аграрного комплексу як квінтесенцію інститутів та інституцій, які затерминують мотиви взаємодії економічних агентів-учасників заданого процесу.

Регулювання підприємництва є складна й багатofункціональна система, яка інституціональна за природою і змістом. Інституціональна природа

³ Шумпетер Й. [Капіталізм, соціалізм і демократія: пер. с англ. / Предисл. и общ. ред. В. С. Автономова.](#) — М.: Економіка, 1995. — 540 с; Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Капіталізм, соціалізм і демократія / предисл. В. С. Автономова. — М.: ЕКСМО, 2007. — 864 с — (Антологія економічної думки).

регуляторного механізму у розвитку підприємництва полягає у взаємозалежності та взаємодоповнюваності структурних складових господарського процесу.

Традиційно виділяються три рівні регуляторних взаємодій в системі підприємницької діяльності: мікро-рівень конкретних суб'єктів ринку (саморегулювання); рівень регіональний або галузевий; мезо - рівень регіональний або галузевий; макро - рівень загальнодержавний або глобальний.

На кожному з цих рівнів задіяні інституційні (інституціональні) механізми регулювання, які водночас можна вважати як однотипними, так і специфічними за функціональним призначенням.

Інституційний (інституціональний) механізм регулювання аграрного підприємництва як багатофункціональна сегментована за рольовими характеристиками система інструментів, важелів і структур, забезпечує узгодженість інтересів учасників ринкового обміну, констатує структуру мотивів їхньої поведінки в тих чи інших інституціональних умовах. Його слід розглядати як квінтесенцію функцій організаційних структур, неформальних регуляторів, які позиціонуються як складові складної системи мотивації і узгодження інтересів учасників ринкового обміну, але при цьому можуть мати галузеву специфіку, наприклад в агросфері.

Регулювання підприємницької діяльності відбувається у певних сформованих державою та її інститутами умовах, саме тому вважаємо, що механізм регулювання інституціональний за природою формування і специфікою функціонування. Проте визначальним аспектом конструювання системи підприємницької діяльності, у тому числі в аграрному секторі економіки, є інститути самоуправління, самовизначення, самовідтворення.

Організаційні структури підприємництва формуються еволюційним шляхом, їх типологія й структуризація залежить від троекторії розвитку суспільства. Мається на увазі те, що минуле визначає майбутнє. Разом з тим функціональна модель підприємництва базується на фундаментальних принципах, головними з яких є бажання отримати прибуток й ризикованість.

Реалізація підприємницької ініціативи відбувається під впливом формальних та неформальних інституційних норм, які і становлять базис інституційних механізмів регулювання (рис. 1).

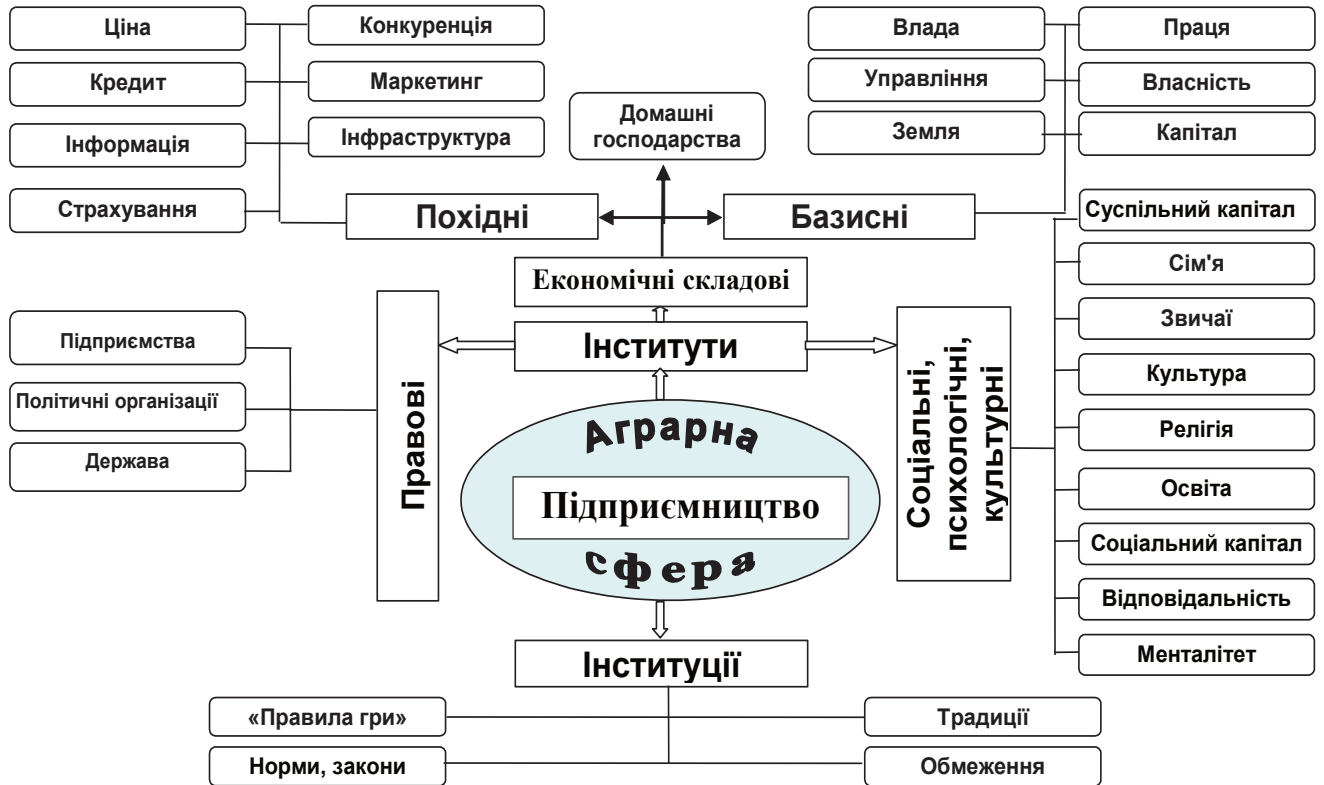

Рис. 1. Схема інституційного механізму розвитку-регулювання Аграрного підприємництва*

* Приведено з використанням розробок науковців ННЦ «Інститут аграрної економіки»

Наслідок дії таких механізмів полягає у створенні інституційних (інституціональних) умов підприємницького ринкового процесу. Логіка викладу матеріалу даної статті, що стосується усвідомлення сутності інституційного механізму регулювання підприємницької діяльності, вимагає окреслення функціональних ознак підприємництва.

Інституційний механізм регулювання аграрного підприємництва включає власне регулювання і управління на рівні підприємства. Теоретичною основою розвитку аграрного підприємництва у контексті обґрунтування причин дисфункціональності цієї системи в сучасних умовах функціонування аграрного сектору економіки України є: адміністративні перешкоди;

скорочення внутрішнього попиту на продукти харчування; посилення поляризації соціально-економічного розвитку сільських територій; зниження рівня соціального капіталу; відсутність державної програми розвитку несільськогосподарського підприємництва та селі; недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення⁴. Таким чином, можна з цілковитою впевненістю стверджувати, що інституційний механізм регулювання підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки України містить цілий ряд недоліків, які у кінцевому випадку слід вважати стримуючими факторами розвитку інституту підприємництва.

В структурі інституційного (інституціонального) механізму регулювання вирішальну роль відіграють інститути саморегулювання розвитку підприємництва, адже вони констатують підприємницьку ініціативу (рис.2).

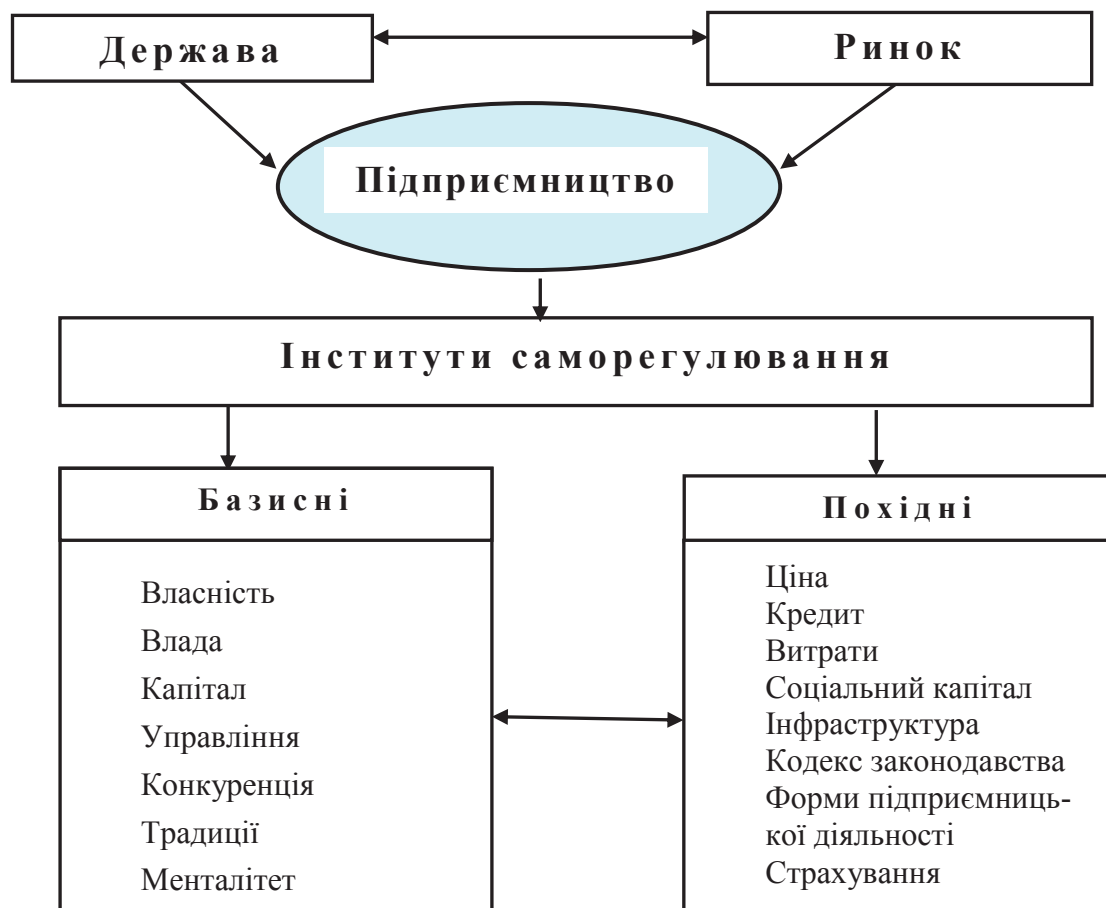

Рис. 2. Інститути саморегулювання розвитку аграрного підприємництва

⁴ Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року / [Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, В.М. Заяць та ін.] ; за ред. М.Й. Маліка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 50 с.

Дієвість інституціонального механізму регулювання аграрного підприємництва, зумовлена у тому числі станом справ у системі підтримки бізнесу, засадами здійснення впливу держави на процеси, пов'язані з функціонуванням ринку. Сюди можна віднести різні за призначенням і чутністю методи державної регуляторної політики, зокрема: квотування експорту; підтримка розвитку форм господарювання; запровадження програм розвитку галузей і виробництв, сільських територій; реалізація інвестиційних та інфраструктурних проектів; програм зайнятості сільських жителів тощо. Це усе складові інституційного механізму регулювання підприємництва, які здатні спричинити його активізацію і за умов правильного застосування – забезпечити побудову підприємницької моделі функціонування сільського господарства.

Висновки. Сьогодні в Україні як провідній державі з числа виробників сільськогосподарської продукції, серед складових інституційного механізму регулювання, найбільш широго застосування є програмний метод стимулювання галузей і виробництв. Пріоритетом серед галузей у розробці загальнодержавних та регіональних програм розвитку є галузтьваринництва. Тут можна наводити багато прикладів, зокрема – це програма «Відродження скотарства» (загальнодержавна); «Село майбутнього» – пілотний проект з розвитку на принципово нових засадах українського молочного тваринництва (регіональний). На прикладі них можна цілком упевнено наголошувати на тому, що за сприятливих інституційних умов реалізації цих програм, матиме місце новий імпульс розвитку аграрного бізнесу.

Література:

1. Підприємництво в аграрній сфері економіки / М.Й. Малік, Ю.О. Луценко, Л.В. Романова та ін.; За ред. П.Т. Саблука, М.Й. Маліка – К.: ІАЕ УААН, 1998. – 514с.
2. Шок будущего: Пер с англ./Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 560с.

3. Шпикуляк О.Г. Інституції аграрного ринку. / О. Г. Шпикуляк. - К. : ІАЕ УААН, 2009. - 479 с
4. Шпикуляк О.Г. Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку. / О. Г. Шпикуляк. - К. : Ін-т аграрної економіки, 2010. - 394 с.
5. Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. Інституціоналізація інноваційної діяльності в аграрній сфері економіки / О.Г. Шпикуляк, Л.І. Курило//Облік і фінанси АПК. – 2010.- №3.- С.114-117.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры): пер.с англ. — М.: Прогресс, 1982. — 455 с.
7. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / предисл. В. С. Автономова. — М.: ЭКСМО, 2007. — 864 с — (Антология экономической мысли).

Summary *The modern features of development of domestic agrarian enterprise are analyzed in the article. The basic problems of functioning of enterprise association are considered. The role of social and economic institutes is grounded in the national economic system. The ways of organization of the system of institutes are considered in a domestic agrarian sector. The prospects of adaptation of agrarian production are studied to the requirements of innovative economy. The forms of environment of institutes are investigational in an agrarian sphere. The role of public organs is considered in creation of the system of agrarian institutes. The role of domestic agrarian enterprise is analyzed in creation of the system of institutes. The features of co-operation between the different elements of the system of institutes are studied. Directions activity of agrarian business entities are considered at the construction of the system of institutes. The results of the offered measures are analyzed for a domestic agrarian sector.*

Keywords: *institute, agrarian sector, agrarian enterprise, agricultural enterprises.*